

SPECIFICUL VALORILOR EDUCAȚIONALE MODERNE LA TINERII DIN REPUBLICA MOLDOVA

THE SPECIFICS OF MODERN EDUCATIONAL VALUES OF THE YOUTH FROM THE REPUBLIC OF MOLDOVA

MARINA VALUEVA¹,

magistru în psihologie, asistent universitar,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 316.752

37.015.311

Schimbarea de valori ale societății noastre care poartă un îndelungat interval temporar, cu tensiuni și contradicții în cadrul propriei sale realități interne, cu confruntări între două lumi – una depășită, negată prin procesul schimbărilor, alta – nouă, în curs de edificare, duce la pierderea unor valori și preluarea altora. De aici, coexistența inevitabilă a unor valori vechi și noi, coexistența unor sensuri și contrasensuri axiologice care, cu efecte diferite, influențează asupra conștiinței de sine și a implicării ei în sistemul de valori al personalității tinerilor, provocând necesitatea noilor investigații. Orientările de valoare și valorile tinerilor stau în centrul atenției lucrării de față. Posibila existență a unei crize a valorilor educaționale se poate anunța prin scăderea interesului tinerilor și a societății, în general, față de școală, prin scăderea prestigiului diplomelor pe care instituția școlară le oferă absolvenților, prin scăderea prestigiului profesiei didactice, prin imparitatea dintre realizările școlare și cele socio-profesionale.

Cuvinte-cheie: valoare, orientare valorică a personalității, ierarhie valorică, valoare materială, nivel de trai

The change in the values of our society, which has a long temporal span, with tensions and contradictions within its own internal reality, with confrontations between two worlds - an outdated one, denied by the process of change, another one - new, under construction, leads to the loss of some values and taking over others. Hence, the inevitable coexistence of old and new values, the coexistence of axiological senses and contrasts with different effects influence the self-consciousness and its involvement in the value system of the personality of young people, provoking the necessity of new investigations. This paper focuses on the value orientations and the values of young people. The possible existence of a crisis of educational values can be announced by lowering the interest of young people and of society, in general, in school, by lowering the prestige of the diplomas that the school institution offers to the graduates, by decreasing the prestige of the teaching profession, by the impartiality of the school achievements and the socio-professional ones.

Keywords: value, value orientation of personality, value hierarchy, material value, living standard

Introducere

Problematika valorilor este încă o provocare. De la „valori universale” la „valori individuale”, discuția publică poate releva aspecte diverse. Valoarea, ca măsură a unui comportament autonom și responsabil, ghidează individul în relație cu ceilalți și declanșează reacțiile la mediu. Ea are câteva caracteristici importante: se dezvoltă de timpuriu în viață, este rezistent la schimbare, se dezvoltă din experiențele directe cu oamenii și, în special, cu membrii familiei, se formează în medii socioculturale diferite, prin comportamente și atitudini observate și experimentate.

¹ marinavalueva@mail.ru

Posibila existență a unei crize a valorilor educaționale se poate anunța prin scăderea interesului tinerilor și a societății, în general, față de școală, prin scăderea prestigiului diplomelor pe care instituția școlară le oferă absolvenților, prin scăderea prestigiului profesiei didactice, prin imparitatea dintre realizările școlare și cele socio-profesionale. O criză a valorilor educaționale astăzi înseamnă nu atât un gol axiologic în spiritul școlii, cât fie o opacitate a publicului la valorile pe care școala le promovează, fie o manieră inadecvată a școlii de a propune publicului valorile respective. Criza este resimțită ca inadecvare. Școala trebuie să promoveze valorile momentului, dar trebuie să-și asigure, totodată, și un anume spațiu de autonomie axiologică, pentru că ei îi revine sarcina să promoveze valorile de mâine ale societății. Imperativele prezentului nu trebuie să se erijeze în imperative absolute. Școala, prin valorile sale educaționale, trebuie să-i conducă pe elevi către o viziune prospectivă, de sondare, de proiectare și asumare a viitorului. Cu cât o stare de tranziție socială actuală creează mai mult o stare de confuzie axiologică, cu atât mai mult, poate, școala trebuie să fie mai fermă în opțiunea sa de a se orienta spre viitor. Actualitatea acestei probleme este determinată și de schimbarea de valori ale societății noastre în perioada de tranziție care poartă un îndelungat interval temporar. Această perioadă cu tensiuni și contradicții în cadrul propriei sale realități interne, cu confruntări între două lumi – una depășită, negată prin procesul schimbărilor, alta – nouă, în curs de edificare, duce la pierderea unor valori și preluarea altora. În consecință – coexistența inevitabilă a unor valori vechi și noi, coexistența unor sensuri și contrasensuri axiologice cu efecte diferite, care influențează asupra conștiinței de sine și a implicării ei în sistemul de valori al personalității tinerilor.

Cercetarea valorilor și anume a delimitărilor conceptuale, structurilor, noțiunilor, modelelor de ierarhizare a lor în diferite situații ale vieții i-a preocupat pe W. Allport, E. Durkheim, V. Francl, Mc. Lauglin, G. Rocher, M. Scheler, M. Rokeach, A. Maslow, R. Doron, F. Parot, Ed. Spranger, T. Vianu, V. Pavelcu, P. Popescu-Neveanu, P. Iluț, Л. Карпушина, В. Соповș. a. Orientările valorice la adolescenții din Moldova au fost cercetate de către A. Bolboceanu, S. Briceag, A. Țibuleac etc.

Viziuni științifice asupra conceptului de valoare la tineri

Valorile sunt realități latente, lăuntrice ale indivizilor, însă determinate social, relativ stabile în timp, care direcționează atitudinile, comportamentele și opiniile. Ele se instituie în sisteme consistente de valori, susținându-se reciproc și determinând alegerile pe care oamenii le fac în orice moment. Valorile condiționează modul de structurare a societății, modul de formare și organizare a familiei, relațiile sociale, relațiile din interiorul organizațiilor, funcționarea instituțiilor etc. [1 p. 49].

Așa cum nota Clifford Geertz, valorile, ca și credințele, nu sunt altceva decât percepții individuale ale valorilor și credințelor colective specifice fiecărei culturi și interiorizate prin socializare [2 pp. 323-328].

Instituțiile și regulile nu sunt altceva decât o transpunere în practică a valorilor dominante la nivelul societății sau comunității respective. Atunci când entități exterioare colectivității impun reguli noi, respectarea și funcționarea eficientă a acestora este dependentă de modul în care se potrivesc, se suprapun peste valorile existente [3 p. 68]. Modul în care valorile se structurează și tipul acestora sunt influențate și influențate de dezvoltarea socială. În construcția modului lor de existență și în relaționarea cu mediul natural, societățile depind de valorile sociale dominante, element fundamental al mixului culturii.

Valorile, ce alcătuiesc un complex sistem axiologic, se organizează, așa cum arată Petre Iluț [4 pp. 24-25], pe mai multe niveluri:

- valori general-umane;
- valori specifice unui sistem sociopolitic;
- valori ce caracterizează o anumită cultură sau etnie;
- valori ale grupurilor sociale mari și medii;
- valori ale microgrupurilor (familie, de exemplu) și valori individuale.

Datorită complexității și gradului mare de subiectivitate, acest proces de cunoaștere și de clasificare a tipurilor de valori este unul mai dificil. Fiind implicată, în mare măsură, și raportarea la propria cultură a cercetătorului, rezultatele obținute sunt diverse și cu un anumit grad de relativitate. Condiția umană, stilul de viață, poziția socială, cultura, valorile și aspirațiile se cer abordate în contextul conceptului de nivel de trai. Valorile general-umane sunt apreciate de toți oamenii; conflictele apar atunci când acestea se particularizează în manifestări specifice culturale. Conștiința pluralității valorilor se află în tensiune

permanentă cu păstrarea propriilor valori. Acest proces conduce la reconstruirea permanentă a identității noastre. De aceea, identitatea axiologică nu trebuie privită ca un produs finit, fix, ci, mai curând, ca proces permanent de organizare la nivel mental a realității, sub aspectul său axiologic. Un sistem identitar (și implicit axiologic) închis este un sistem destinat morții. Lumea materială și lumea spirituală sunt posibile prin schimburi. Însă, inerția sistemelor face ca schimbările să nu se producă ușor, ci prin depășirea unor tensiuni [5 p. 69].

Societatea, prin diferitele ei paliere de generalitate, oferă și induce individului atitudini, valori, idealuri. Așa cum la naștere copilul găsește o anumite tehnologie, o anumită structură socială și anumite cunoștințe, tot așa el găsește un anumit sistem de valori și atitudini, un univers axiologic. Umanizarea și socializarea copilului, cristalizarea și maturizarea etajelor superioare ale personalității tânărului înseamnă, în primul rând, interiorizarea valorilor promovate de contextul sociocultural în care trăiește [6 p. 52].

Tipologia și clasificarea valorilor

Valorile nu există în sine, în mod independent. Orice valoare determină și este determinată de alte valori. M. Rokeach nota că aceste legături de dependență nu sunt întâmplătoare. Oamenii sunt ființe consistente, ceea ce presupune existența unei armonii minimale între valorile pe care le are fiecare individ. Valorile nu există niciodată dispart, ci sunt integrate în sisteme de valori. Aici relațiile dintre ele sunt organizate consistent, alcătuind un mod latent de orientare a indivizilor în toate acțiunile pe care le întreprind, ca efect al unor pattern-uri stabile, de durată, prin care fiecare individ își structurează credințele cu privire la scopurile existenței și lamodurile considerate dezirabile de atingere a acestora. Ca și Kluckhohn, Rokeach imaginează o organizare ierarhică a valorilor, cu valori centrale, ce devin prioritare. Sistemul valoric este relativ stabil, însă el se poate schimba prin modificarea ierarhiilor valorice, prin schimbarea priorităților valorilor [5 p. 32]. Tudor Vianu clasifică valorile în șapte tipuri în dependență de conținutul acestora (*Tabelul 1*).

Tabelul 1. Clasificarea valorilor de Tudor Vianu.

Valori	Descrierea valorilor
Valori vitale	sănătatea, puterea, frumusețea fizică, forța temperamentului
Valori economice	eficiența, productivitatea, funcționalitatea
Valori juridice	legalitatea, supremația legii, justiția, imparțialitatea justiției
Valori politice	libertatea, ordinea, independența, autoritatea
Valori teoretice	cunoașterea științifică, adevărul, autenticitatea
Valori estetice	frumosul, sublimul, armonia, proporționalitatea, curajul, încrederea
Valori religioase	perfectiunea divină, sfințenia, omniprezența divinității

Sursa: P. Iluț. Structurile axiologice din perspectivă psihosocială, pag. 24-25.

Valorile educaționale moderne la tineri

Prin educație te străduiești să transmiți anumite valori și norme, prin socializare se preiau și cele pe care nu intenționează să și le însușească [7 pp. 266-276]. În societățile complexe, valorile și patternurile comportamentale sunt mult mai diverse în interiorul aceleiași culturi și, practic, nu mai există o singură configurație de personalitate, ceea ce ne îndreptățește să vorbim mai degrabă despre personalitate multi-modală decât despre una singură tipică (modală) [7 pp. 266-276].

P. Iluț face o analiză minuțioasă a rezultatelor experimentale efectuate în diverse regiuni asupra valorilor dominante în legătură cu tipurile de personalitate. Analizându-le pe cele indicate în teoriile clasice, ne convingem că ierarhia valorică diferă în funcție de ambianța culturală, prezumția omogenității și cvasiomogenității contextului cultural, influențele macro-, medio- și microgrupale ș.a. Autorul evidențiază că proliferarea grupurilor și rolurilor sociale, mobilitatea geografică și socioprofesională tot mai accentuată ce caracterizează epoca actuală pot duce, îndeosebi, la preadolescenți, adolescenți și tineri la fenomene de vidare, indiferență sau derută valorică. Și mai pronunțată este confuzia axiologică în ieșirea din sistemele totalitar-comuniste, în trecerea la economia de piață și democrația pluralistă. Într-o anumite măsură, respectiva trecere înseamnă și o tranziție de la un cod valoric-normativ la altul [4 pp. 24-25].

Procesul de socializare și integrare socioculturală a indivizilor poate fi înțeles, în principiu, în termeni de însușire, interiorizare a valorilor și normelor general-umane sau specifice unei culturi ori unui grup. Întrucât individul are, concomitent sau succesiv, mai multe grupuri de apartenență și de referință, determinarea contextului sociocultural este mai degrabă pluridirecțională decât omogenă și univocă. În lumea contemporană este vădită tendința creșterii diversității intraculturale și a scăderii diversității interculturale. Tot mai multe valori, norme, atitudini și stiluri de viață devin universale [8 pp. 39-63].

Valorile servesc drept criteriu selectiv al acțiunilor. G. Glauss afirmă că, pe de o parte, valorile suscită judecăți, preferințe și alegeri, iar pe de altă parte, ele constituie principii pentru decizii de comportament. Indivizii, într-adevăr, preferă unele lucruri față de altele; selectează din scara posibilităților un anumit mod de a acționa, judecă despre propria conduită, precum și despre conduita altor persoane [9 p. 36].

Rezultatele obținute în urma studiului ierarhizării valorilor vieții demonstrează o implicare directă a conștiinței de sine în stabilirea sistemului valoric. Alegerea dezvoltării sinelui de către tineri cu un nivel înalt al conștiinței de sine, ca cea mai importantă valoare a vieții, este dovada acestei situații. La acești adolescenți este stabilită necesitatea de cunoaștere de sine, cerința de a aparține unei formațiuni sociale, tendința de integrare socială activă, potențial de coeziune socială și spirit de apartenență activ. Conștiința de sine în perioada adolescenței asimilează un caracter calitativ specific în legătură cu necesitatea de apreciere a valorii persoanei sale, luând în considerație condițiile concrete ale vieții și necesitatea rezolvării problemei autodeterminării profesionale.

Schimbările politice care s-au produs la finele anilor '90 ai secolului XX și tranziția spre o societate democratică și economic liberă au creat o situație social-economică în Republica Moldova greu de depășit.

Situația social-economică din țară a afectat toate domeniile vieții și categoriile sociale, însă principali suferinzi ai tranziției sunt copiii și tinerii. Tinerii constituie 25% din populația țării, adică fiecare a patra persoană are vârsta între 15 și 29 ani. Tinerii, în context general, sunt cel mai numeros grup social și foarte sensibil la schimbările politice, economice și sociale ale țării.

Însă, unitatea acestui grup a devenit deja un mit, tinerii de astăzi sunt prea diferiți, cu diverse probleme și necesități, opinii și valori. Situația tinerilor în Moldova devine tot mai critică, fapt determinat, în primul rând, de problemele economice ale țării.

Problemele cu care se confruntă tinerii din Moldova sunt consecința unor lacune în elaborarea și implementarea politicii actuale de tineret, probleme care sunt legate de valoarea mică a veniturilor, majorarea prețurilor, șomajul, ocrotirea sănătății, incertitudinea în ziua de mâine, criminalitatea înaltă în societate și în rândul tinerilor, accesul și calitatea învățământului etc.

Referitor la starea de spirit și viziunea tinerilor vizavi de viitor, s-a constatat că 9,9% din tineri trăiesc cu ziua de astăzi, 13,3% văd viitorul mai rău decât este prezentul, 22,3% îl văd fără schimbări, 30,3% consideră că va fi mai bine ca în prezent, iar la 24,15% din tineri le vine foarte greu să răspundă.

Indicatorii implicării conștiinței de sine în sistemul de valori al tinerilor se plasează în jurul valorii situației materiale și sfera distracțiilor. În toate grupurile investigate pe un loc înalt în ierarhie apare valoarea înaltă a situației materiale. Această situație reflectă modul de trai și tendințele, în special, ale adolescenților de asigurare a unui standard material mult diferit de cel prezent. Nivelul scăzut față de valorile creative, prestigiul personal indică existența unor tensiuni și surse de insatisfacție în promovarea și acumularea acestor valori. Pentru sfera activității fizice s-au obținut cele mai mici note. Situația prezentă demonstrează interesul scăzut al adolescenților atât din mediul rural cât și a celor din mediul urban față de sfera activității fizice. Mediul de proveniență rural/urban, profilul de formare umanist/real al studenților se implică în relațiile cu conștiința de sine, cu valorile și sferile vieții, imaginea de sine însă nu semnaleză schimbări esențiale, semnificative în toți parametrii cercetați [10 pp. 61-63].

Vidul axiologic, anomia și anormalitatea s-ar explica prin absența sau slaba operativitate a reîntăririlor: studenții nu învață, nu pentru că sunt dezinteresați, ci pentru că standardele au fost coborâte sau pentru că subiectele de studiu nu mai sunt suficient de importante pentru viață. „Dacă individul este afectat, într-adevăr, de o stare internă, numită lipsă de valori, atunci putem rezolva problema numai prin schimbarea acestei stări – de exemplu, prin „reactivarea puterii morale”, „animarea forței morale”, „întărirea fibrei morale și a atașamentului spiritual”. Dacă, însă, considerăm condiționările ca fiind

responsabile pentru un comportament deficitar ori pentru trăirile care spunem că explică respectivul comportament, atunci aceste condiționări trebuie schimbate” [11 pp. 488-491].

Valorile ocupă, apoi, un loc mai central în configurația personalității umane și ele ghidează deopotrivă atitudinile, judecățile și acțiunile noastre; într-un anumit sens, valorile se exprimă în atitudini. Atitudinile apar, astfel, ca instrumentale față de valori. Plasate mai în centrul sistemului motivațional, valorile determină și asigură direct procesele de apărare și manifestare a eului, stima de sine, conținutul atitudinilor este legat de aceste mecanisme doar mijlocit. De asemenea, atitudinile nu sunt prin ele însele standarde (criterii) ale conduitelor noastre, în vreme ce valorile au, prin excelență, această funcție [11 pp. 488-491].

Cu referire la situația Republicii Moldova, consider că e de luat în seamă, inclusiv în practica educațională, faptul că Republicii Moldova se găsește încă într-o dublă tranziție: o tranziție profundă și mai de durată de la tradițional la modern, cu elemente chiar de postmodern, și una mai rapidă și virulentă, de la ceea ce a fost înainte de 1989 (socialism, comunism?!), la ceea ce este și continuă să fie acum (economie de piață, libertate, democrație, capitalism primitiv, corupție?!). Această situație înseamnă și o puternică derută și ambivalență axiologică, întâlnirea tradiționalului cu modernul însemnând și zone de conjuncție și armonie, dar și de confuzie și contradicție. Probabil, aceste fenomene și mecanisme sociopsihologice sunt mai pronunțate la tineri, ele suprapunându-se și peste ceea ce, clasic, se numește criza personalității tinerilor.

Rezultatele obținute în urma ierarhizării valorilor vieții ne demonstrează o implicare directă a conștiinței de sine în stabilirea sistemului valoric. Această concluzie este fundamentată prin faptul că tinerii cu nivel înalt al conștiinței de sine, în vârful ierarhiei, au situat valoarea dezvoltarea sinelui.

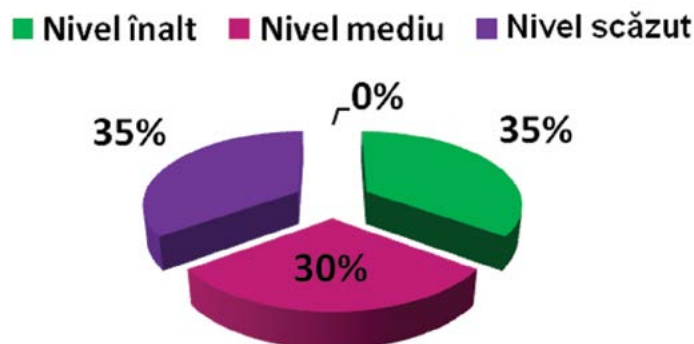
Pentru majoritatea subiecților este caracteristică tendința de a căpăta satisfacție morală în toate sferele vieții, de a face lucruri importante și interesante ce conferă fidelitate, respectarea normelor etice în comportament și activități.

Pentru un număr foarte mic de subiecți este caracteristic să câștige din relațiile interpersonale și din rezultatele activității, să fie cinici, să disprețuiască normele sociale. În ceea ce privește nivelul valorilor educaționale la tineri, aici putem afirma cu certitudine că distribuția acestora pe nivele este aproape într-o măsură echivalentă (*Figura 1*).

Concluzii

În urma analizelor realizate, s-a constatat că valorile intervin în multe procese ale psihicului uman, deseori fiind cauzate de nevoile practicii de activitate umană; ele stabilesc conexiuni și intersecții cu atitudinea, idealul, interesul, nevoia, trăsăturile de personalitate etc. Valorile au diferite tipuri de legături, servind criterii evaluative în relațiile socio-afective, plasându-se în centrul sferei motivaționale, determinând atitudinile, judecățile și acțiunile persoanei, participând direct la procesele de apărare, de conservare, manifestare a eului și a respectului de sine.

Figura 1. Persistența valorilor educaționale la tinerii din Republica Moldova.

Sursa: Conform cercetărilor realizate de către studenții Facultății de Psihologie și Științe ale Educației, USM, în anul 2018, la nivel urban și rural, în cadrul studierii valorilor tinerilor studenți.

La nivel teoretic am pus accent pe abordarea psihologică a valorilor, considerate ca fiind parte integrantă a sistemului de orientare a persoanei, conform modelului structural-sistemic și relațional-di-

namic de abordare a personalității. Pentru a operaționaliza conceptul de valoare, am pornit de la constructul lui Rokeach (1973) privind valorile, obținând astfel un instrument de lucru care nu are pretenția de a elimina total dezavantajul dezirabilității în măsurarea orientării valorice, dar, considerăm noi, are avantajul de a oferi o imagine mai nuanțată, mai detaliată a orientării valorice a părinților.

Tabloul axiologic al societății, adică al coexistenței persoanelor, înfățișează o vastă rețea de sfere personale încrucișate, în urzeală cărora se înscriu, mai des sau mai rar, regiuni de coincidență, de unire și de armonie.

Referințe bibliografice

1. SION, G. *Psihologia vârstelor*. București: Editura Fundației România de Măine, 2007.
2. BOLBOCEANU, A., PALADI, O. Conexiunea conceptului de valoare cu alte noțiuni. In: „*Problematica educației în mil. III: național, regional, european*”: materialele conf. șt. intern. Chișinău: IȘE, 2006, pp. 323–328.
3. ILUȚ, P. *Valori, atitudini și comportamente: Teme actuale de psihosociologie*. Iași: Polirom, 2004, p. 68. ISBN 978973687636. ISBN 9789736817632.
4. ILUȚ, P. *Structurile axiologice*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995, pp. 24–25.
5. ILUȚ, P. *Structurile axiologice din perspectivă psihosocială*. București: Ed. Didactică și Pedagogică, 1995. ISBN 9733048925.
6. CHELCEA, S. *Personalitate și societate în tranziție*. București: Editura Societății Științifice Tehnice, 1997. ISBN 9739693717. ISBN 9789739693714.
7. BOLBOCEANU, A., ȚÎBULEAC, A. Valențe ale profilului axiologic în structura personalității adolescente. In: *Probleme actuale ale științelor umanitare*. Chișinău: UPS „I. Creangă”, 2001, pp. 266–276.
8. PALADI, O. Valoarea studiilor în viziunea actorilor educaționali (elevi, studenți, cadre didactice). In: *Perspectiva psihosocială a asigurării calității în învățământul preuniversitar*. Chișinău: IȘE, 2011, pp. 39–63.
9. TOFLER, A. *Al Treilea Val*. București: Editura Politică 2001.
10. ROTH, A. *Modernitate și modernizare socială*. Iași: Polirom, 2002. ISBN 973683851. ISBN 97897366838514.
11. PALADI, O. Interacțiunea dintre personalitate, conștiință și Eu. In: *Analele Științifice ale USM, ser. „Științe socioumanistice”*. Chișinău: USM, 2006, vol. 3, pp. 488–491.

---

1 iudina.ekaterina@gmail.com